

ПАМ'ЯТІ КАЛЮЖНОГО Володимира Антоновича (1922–2009)

24 жовтня 2009 року на 88-му році життя відійшов у вічність почесний член Українського мінералогічного товариства, доктор геолого-мінералогічних наук, професор Володимир Антонович Калюжний.

Видатний дослідник проблем генетичної мінералогії і петрології та геохімії ендегенних процесів, один із засновників нової галузі геологічної науки — вчення про мінералоутворювальні флюїди (мінералофлюїдології), творець всесвітньовідомої наукової школи геохімії і термобарометрії флюїдів мінералоутворювального середовища, лауреат Державної премії УРСР у галузі науки і техніки, кавалер міжнародної золотої медалі імені Г. Сорбі, стипендіат Державної стипендії видатним діячам науки України — ось таким є далеко не повний перелік його заслуг.

В.А. Калюжний народився 6 серпня 1922 р. у с. Буняковка Одеського р-ну Омської обл. (Російська Федерація). Після закінчення у 1939 р. середньої школи у с. Миколаївка Бердянського р-ну Запорізької обл., куди 1924 р. переїхали батьки, він навчався на геологорозвідувальному факультеті Дніпропетровського гірничого інституту (1939—1941 та 1945—1946 рр.). Завершував навчання у 1946—1949 рр. на геологічному факультеті Львівського державного університету ім. Івана Франка.

Трудова діяльність В.А. Калюжного розпочалася 1949 р. у Львівському відділенні Інституту геологічних наук АН УРСР (з 1951 р. — Інститут геології корисних копалин АН УРСР, з 1963 р і донині — Інститут геології і геохімії горючих копалин (ІГГК) АН УРСР (НАН України), м. Львів). У 1950—1955 рр. у Львівському державному університеті ім. Івана Франка він підготував і успішно захистив (1955) кандидатську дисертацію на тему “Многофазовые включения в минералах (методы изучения состава и отдельные вопросы применения)”. З 1955 до 2009 р. наукова, науково-організаційна, педагогічна і громадська діяльність була пов’язана з ІГГК НАН України. Тут він виріс від молодшого наукового співробітника до завідувача відділу геохімії глибинних флюїдів, захистив докторську дисертацію на тему “Динамика минералогенеза на основе изучения минералообразующих флюидов (гранитные занорышевые пегматиты и рудоносные гидротермалиты Украины)” (1979), дістав вчене звання професора (1984).

Найважливішою справою усього життя В.А. Калюжного стала розробка теоретичних і методичних основ вчення про мінералоутворювальні флюїди й обґрунтування можливості використання флюїдних включень у

мінералах для реконструкції термобаричних і геохімічних характеристик флюїдного середовища кристалізації мінералів та їхніх парагенних асоціацій, встановлення генетичної природи глибинних флюїдів, з'ясування особливостей їхньої міграції і геохімічної спеціалізації.

Зокрема, за включеннями і газовими домішками у мінералах магматичних порід глибинного генезису отримано нові дані стосовно складу і *PT*-параметрів флюїдів підкорових і мантійних зон літосфери, чим уперше доведено, що леткі компоненти базальтових (толейтових) лав рифтових зон Світового океану складаються переважно з CO_2 , ізотопний склад вуглецю якого відповідає мантійному (глибинних джерел).

Створено геохімічні моделі еволюції фізико-хімічних умов формування кришталеносних, рідкіснометалевих і кварц-польовошпатових пегматитів, різного типу метасоматитів, золоторудних, поліметалевих і рідкіснометалевих гідротермальних родовищ в Україні. Відкрито загальну закономірність формування пегматитів, у тім числі заноришового (камерного) типу, і гранітів середніх глибин, зокрема, грейзенізованих — періодичність зміни кислотно-лужних властивостей флюїдів (за значеннями рН водних розчинів включень) на фоні закономірного зниження температури і відповідних парагенез мінералів. Установлено закономірну періодичність діяльності гідротерм золото-поліметалево-рідкіснометалевих рудопроявів Закарпаття, Донбасу, Українського щита, що виявилось у зміні їхнього агрегатного стану, складу і термобаричних параметрів.

Вивчено конкретні параметри міграції вуглеводневих сполук в осадових нафтогазоносних формаціях, що дало змогу відтворити часову і просторову еволюцію агрегатного стану і складу вуглеводневмісних флюїдів, з'ясувати елементи латеральної і вертикальної зональності та виявити їхню роль у процесах мінерального перетворення осадових товщ.

Фундаментальність теоретичних і експериментальних надбань В.А. Калюжного склали базу достовірних критеріїв пошуку й оцінки мінеральної сировини. Реконструкція оптимальних режимів кристалізації мінералів та їхніх парагенез дала йому змогу запропонувати ендегенно-вуглекислотний пошуково-оцінний метод для п'єзокварцу, коштовного каміння, рідкісних і благородних металів, а у розвиток цього методу — нову технологію локального прогнозування збагачених ділянок золоторудних полів.

Ці наукові та прикладні здобутки, що увійшли до циклу робіт “Теоретична і регіональна мінералогія”, стали підставою для присудження В.А. Калюжному Державної премії УРСР у галузі науки і техніки 1983 р. (у складі колективу претендентів). Його відзначено Державною стипендією видатним діячем науки України (з 1998 р.). Високу міжнародну звитягу науковця підтвердило нагородження його 1993 р. почесною відзнакою — міжнародною золотою медаллю імені видатного англійського дослідника флюїдних включень Г.К. Сорбі.

Відділ геохімії глибинних флюїдів, яким В.А. Калюжний керував у 1961—1988 рр., а потім працював у ньому на посадах головного і старшого наукового співробітника (1988—2009), став авторитетною базовою школою розвитку нового наукового напрямку і підготовки наукових кадрів. У відділі надавали висококваліфіковані консультації, тут проходили стажування і обмінювались досвідом спеціалісти з усіх регіонів колишнього Радянського Союзу, а також США, Японії, Швеції, Болгарії, Польщі та інших країн.

З 1993 р. учений очолював Українське товариство дослідників флюїдних включень — колективного члена Міжнародної комісії рудоутворювальних флюїдів у включеннях. Упродовж тривалого часу він також керував секцією

рудоутворювальних флюїдів Комісії мінералогії і геохімії Карпатсько-Балканської геологічної асоціації, входив до складу робочої групи “Геохімія” Комісії АН колишнього СРСР з проблем Світового океану, а також — Ради секції з флюїдних включень Проблемної ради АН колишнього СРСР з рудоутворення.

В.А. Калюжний, його учні та колеги гідно представляли українську науку на міжнародних, всесоюзних і загальнодержавних форумах. Вони успішно організовували і проводили наради з термобарометрії та геохімії мінерало- і рудоутворювальних флюїдів та вуглецевистих сполук. Серед учнів Володимира Антоновича 2 доктори і 12 кандидатів наук — відомі вчені у галузі мінералофлюїдології.

Учений опублікував понад 200 наукових робіт, з них 7 — монографій, низку з яких перекладено й видано за кордоном. Вагомою виявилась його праця у спеціалізованій вченій раді з захисту дисертацій, вченій та науково-видавничій радах, редколегії журналу “Геологія і геохімія горючих копалин”. В.А. Калюжний офіційно опонував численні дисертації, був рецензентом і відповідальним редактором багатьох монографій і збірників наукових праць, неодноразово головував на Державній екзаменаційній комісії геологічного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка.

За участь у бойових діях Другої світової війни у складі Червоної Армії (1941—1945) і багаторічну сумлінну працю В.А. Калюжного удостоєно багатьох урядових нагород.

Учений відзначався широкою ерудицією, тонким відчуття нового, творчими підходами до експерименту, принциповістю і вимогливістю у поєднанні з умінням створити в колективі творчу атмосферу. Це надавало йому наснаги до активної праці на науковій і науково-організаційній ниві до останніх днів життя. Талановитий науковець і організатор науки, В.А. Калюжний віддав усю повноту життя розвитку мінералогічної науки в Україні. Його вирізняли чуйність, доброта і порядність, непересічність мислення, патріотизм та громадянська позиція. Таким він і залишатиметься у світлій пам'яті мінералогічної спільноти, душах і серцях рідних, друзів і колег.

Володимира Антоновича Калюжного поховано, за його заповітом, на Личаківському цвинтарі у Львові.

*Президія і Рада Українського мінералогічного товариства
Редколегія “Записок Українського мінералогічного товариства”
Відділ геохімії глибинних флюїдів ІГГК НАН України
Д.К. ВОЗНЯК, І.М. НАУМКО, В.М. КВАСНИЦЯ*